

Nācija nebeidz tapt

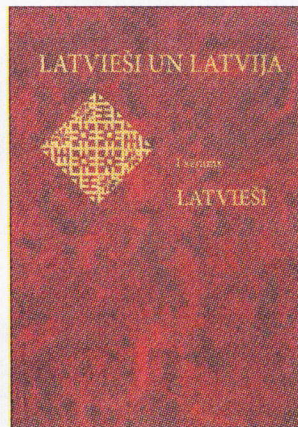
Viktors AVOTIŅŠ

Septiņpadsmitajā februārī Latvijas Zinātņu akadēmijā notika akadēmisko rakstu krājuma *Latvieši un Latvija* atvēršanas svētki. Plašākais šai tēmai jebkad veltītais darbs tapis valsts pētījumu programmas *Nacionālā identitāte* ietvaros (programmas vadītājs – akadēmiķis Jānis Stradiņš). Četros sējumos (redaktori – Ilga Jansone, Maija Kūle, Viktors Hausmanis, Tālavš Jundzis, Andrejs Vasks, Guntis Zemītis) astoņdesmit trīs autori atklāj jaunākos atzinumus par latviešiem kā nāciju (etnosu) un Latviju kā valsti.

Šis ir būtiskākais kultūras notikums šogad. Tas ir būtiskāks pat par to pasākumu kopumu, kas saistās, piemēram, ar Rīgu kā Eiropas kultūras galvaspilsētu. Tāpēc, ka *Rīga 2014* atklās, ko latvieši var, un darīs tos atpazīstamus, bet šim rakstu krājumam, kurš dod iespēju «kompakti un objektīvi» iepazīt Latviju un latviešus, būtu jāveicina turpmāka virsrakstā ietvertu divu vārdu apjēga un prakse tādā veidā, lai tiktu pāri tam, ko latvieši vēl nevar. Es piekritu Gunta Eniņa sacītajam, ka laikā, kad svilpo un kauc melu caurvejš, kad medijiem un grāmatām piemīt dzeltenā kaite, va-

jag kādu grāmatu, pie kuras grūtos brīžos pieturēties. Patiesības grāmatu. Ar piebildi, ka šī grāmata pastāv nevis plauktā, bet prāta un gara kustībā. Tāpēc svarīgi, pret cik zemiem publiskuma griestiem šis rakstu krājums atdursies, cik lielā mērā tā iznākšana nepalikts tikai akadēmiskās vides svētki.

Bēdīgi tas, ka vara centās šos griestus pazemināt vēl pirms izdevuma dzimšanas. Iespējams, LZA prezidentam Ojāram Spārītim vajadzēja dāvināt svētkos klātesošajām amatpersonām (Valsts prezidentam, izglītības un zinātnes ministrei) nevis visus čet-

TIKAI 1000.

Amatpersonas, lai arī saldi runā, patiesībā nemaz nav tik augstās domās par latviešiem kā kultūrtautu. Citādi nez vai šā rakstu krājuma metiens būtu tikai 1000 eksemplāru

rus, bet trīs izdevuma sējumus. Tas atbilstu varas attieksmei pret minēto pētījumu programmu un šā rakstu krājuma iznākšanu. Vēl man reizēm šķiet, ka amatpersonas, lai arī saldi runā, patiesībā nemaz nav tik augstās domās par latviešiem kā kultūrtautu. Citādi nez vai šā rakstu krājuma metiens būtu tikai 1000 eksemplāru. Kas tad tur paliks pāri, kad bibliotēkas dabūs savu daļu? Daži simti. Neraugoties uz

tekstu digitalizāciju, šai grāmatai (kā grāmatai) vajadzētu atrasties latviešu ģimenēs vismaz tik lielā skaitā, kādā pirms kara latviešu ģimenēs bija sastopama, teiksim, Konversācijas vārdnīca.

Latvieši un Latvija ir investīcija nacionālajā. Viena no ne pārāk daudzām reālām un nozīmīgām investīcijām politisku plāpu tukšumā. Bet, lai arī grāmatā ietverts «labākais, ko Latvijas zinātne var piedāvāt» (T. Jundzis), ne akadēmiķis Stradiņš, ne akadēmiķis Jundzis savos ziņojumos netiecās to idealizēt. Īpaši gribas piekerties Tālava Jundža sacītajam: «Latvijā nav zinātnes apakšnozares, kas prognozē nākotni.» Vai tas nozīmē, ka Latvijas zinātnē trūkst resursu, kuri, ņemot vērā kaut vai *Latviešos un Latvijā* apjēgto pieredzi, spētu (kā zinātnieki) modelēt nākotni? Vai tas nozīmē, ka arī turpmāk Latvijā un latvieši lemti pārtikt no aizgūtiem savas gaitas scenārijiem?

Es izlasīju ceturto sējumu *Latvijas kultūra, izglītība zinātne*. Uzplijās nepietiekamības sajūta. Ne tāpēc, ka, piemēram, pedagogiskā doma Latvijā tie-

šām varētu būt mirusi pirms divdesmit gadiem (tai veltītais teksts aprauj tēmu deviņdesmito sākumā). Tāpēc, ka pietrūka vismaz divu aspektu. Pirmkārt, pietrūka pastāvēšanas kontekstu. Par to ne pārāk sen izteicās Spāriša kungs: «Vienkāršoju, bet man šķiet, ka zināšanu fragmentēšanās un humanitāro pētījumu sašaurināšana līdz šaurām tēmām ir laupījusi prasmī operēt ar globālām vērtībām, atņēmusi drosmi vispārināt, salīdzināt un pārredzēt ne tikai mākslas, bet visu citu nozaru spēles lauku kopumā» (*NRA*, 19.11. 2013.). Sevišķi, ja sējuma nosaukumā lietots vārds «kultūra» (nevis «māksla») un, ja mums patik priedēties, ka beidzot pastāvam atvērtā pasaulē, laiktelpiskie, stilistiskie u. c. konteksti šķiet pašraksturojumam svarīgi.

Otrkārt, pietrūka mijiedarbību raksturojuma. Cik daudz gudru vārdu klist telpā – multikulturālisms, kultūru hibriditāte, postnacionālā situācija, literaturokrātijas beigas, autora nāve, vēstures gals... Vai tad tiešām arvien taisnība tam anglim, kurš XIX gadsimtā teica, ka latviešiem

vāji zirgi un tie (ne zirgi) savā rīcībā dod priekšroku atziņai: mūsu tēvi tā darīja, kāpēc lai mēs darītu citādi. Man šķiet, ka mijiedarbību raksturs nez vai vairs atbilst priekšstatam par latviešiem kā arāju tautu, kura visu izvelk no iekšām, bet no pasaules dikti maz. Man par maz apgalvojuma, ka nacionālas valstis būs. Gribētos lasīt, piemēram, kvalificētu nacionālā un liberālā pretstatu novērtējumu. Man šajā sējumā par maz filozofu, sociālantropologu, kultūrantropologu, futurologu, psihoanalītiķu,... un viņu domu daudzveidības. Tad es teiktu, ka pašvērtējums valda pār pašaprakstu un «mucas efekts» (D. Beiterne) nav jūtams nu nemaz. Rakstu krājuma fundamentālo vērtību es skatu ne tik daudz (bet arī) noteiktā tēmas rezumējumā, cik iespējā būt ļoti spēcīgam Imanta Ziedoņa reiz piesauktam garainim, kurš aicina vārieties tālāk. Neviss liet ūdeni. Nācija taču nebeidz tapt, un valsts nebeidz tapt. Intelekta (zinātnes), skaidru acu un prāta klātbūtne nācijas un valsts pašraksturojumam (!) nepieciešama katru mīļū dienu. ■